

JÁNOSI ZOLTÁN
Nyugtalan évek sodra
 Ratkó József arcképéhez

A nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium 1956. májusi jubileumi ünnepségén az osztályának sorai között álló, sötét hajú, vékony fiatalember arcán egyszerre fut át zavar és büszkeség, amint látja tanárát, Horváth Miklóst a dobogóra, majd a mikrofonhoz lépni. Szíve izgatottabban dobog, szeme fényesebben izzik, hiszen Horváth tanár úr az ő három versét fogja elmondani. Ahogyan felhangzik a költemény a dobogóról, a fiatalember tekintetében emlékek sora jelenik meg. Képek az időből, jó másfél évtizeddel azelőtti eszmélésétől eddig a percig. Csaknem életnek teljes útját látja a versek hangzása közben, s a közlől-távollól rávillanó szemek fényében. Szinte mindazt, amit mindeddig megtett: emberként és verseket író fiataalként. S az ünnepség perceitől nagyon messzire kerül már emlékezése legelső pillanataiban. Nagy szegénységet, égető lelki és testi nyomorúságot, hányattatásokat villantanak fel gondolatai. A háború okozta félelmeket az óvóhelyé lett pincében, a lebombázott házakat, az éhséget, majd, már a békében, részeg apja ütlegeit. Később anyja halálát, s pofonokat a „lelencet” befogadó idegen családoknál. Az istállók szagát, a hajnali rétek, a tavaszi földek illatát, majd a figyelmes gyermek és felnőtt arcokat a tiszadobi folyóparton, a tűz körül. E gimnáziumi ünnepségre a fiatalember szívéhez szintén közel álló másik tanára, Margócsy József később így emlékezett vissza: „1956 májusában ünnepelte a nyíregyházi Kossuth Gimnázium alapításának 150. évfordulóját. A két évvel korábban elkezdett szervezési munkák során, 1955/56 telén már a május 26-i ünnepi est műsorának összeállítása a feladat. A terv szerint az iskola egykori tanárainak, diákjainak alkotásai kerülnének

Indító bekezdések a szerző rövidesen kiadásra kerülő Ratkó-monográfiájából

műsorra. Ekkor vetődött fel az utolsó évfolyamba járó Ratkó József szerepeltetésének ötlete is. Ráadásul egyik tanára, Horváth Miklós, aki maga is állami gondozott volt annak idején, vállalta, hogy a kiválasztott költeményeket megtanulja, el is szavalja. Ratkó be is adott egy tucatnyi verset választásra. Háromnak előadására került sor. Ezek: *Ének a parasztember feleségéről*, *Epigramma egy régi sírnál* és *Nem emlékszem*. Ezek közül az első 1956-ban jelent meg a debreceni Alföld 3. számában – majd pedig az éppen akkoriban szerveződő Szabolcs-szatmári Szemle 1956. évi összevont 1–4. számában is, de csak 1957 tavaszán. A második elhangzott vers később Ratkó első önálló kötetében *Egy régi sírnál* címmel került be.¹

S miközben a fiatalember fülében még visszhangoznak az *Ének a parasztember feleségéről* – szinte a saját családját egy boldogabb létben újraépítő – sorai („Habos tejet fej, magot szór, / meg is étet, / föl-tarisznyáz készülődő / emberének”), leperereg előtte mindaz, amit éppen tíz évvel később, első kötete bevezetőjében, a később híressé lett *Önéletrajzában* szétrombolódott családja életére, hányódásaira, majd állami gondozásba vételére emlékezve, végső összegzésképpen így ír majd le: „Most már befejezem ezt a kegyetlen írást, mert megnyugodott bennem a gyermek. Igazság adatott mindeneknek: a madárcsontú, vézna édesanyának, a vér szerinti apának, a gazdák-nak, mert azok is csak emberek, és mindeneknek. Igazság adatott a gyermeknek, aki immár felállhat a sámliról, leeresztheti védelmül felemelt jobb kezét, kiléphet, ki is lép a félhomályból, embernyi emberré nőhet, mint bárki közülünk. Vigyázzatok, ha közelítetek hozzá – ne gyors, hirtelen mozdulatokkal, mert újból megriadhat. Lassítsátok meg az ölelés mozdulatát is! S ne felejtsetek el ezt a leckét, mert az ember-telenség mindig megítéltetik!²

1 Margócsy József: *Ratkó József néhány ifjabbkori verse*. In: „*Leszek haláltól ronthatatlan*.” *Olvasókönyv Ratkó József életművéhez*. Válogatta, szerkesztette és a bevezetőt írta: Jánosi Zoltán. Magyar Napló–Írott Szó Alapítvány. Budapest, 2010. 30.

2 Ratkó József: *Önéletrajz*. In: R. J.: *Félkenyér csillag. Válogatott versek*. Budapest, 1984. 38.